

Prevoditeljske kompetencije: stanje i perspektive

Hercog, Laura

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:869789>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-15**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku

LAURA HERCOG

PREVODITELJSKE KOMPETENCIJE: STANJE I PERSPEKTIVE

Završni rad

Pula, rujan 2023. godina

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet
Odsjek za kroatistiku

LAURA HERCOG

PREVODITELJSKE KOMPETENCIJE: STANJE I PERSPEKTIVE

Završni rad

JMBAG: 0303088941, redovan student

Studijski smjer: Jezična i interkulturalna medijacija

Predmet: Uvod u teorije prevođenja

Mentorica: doc. dr. sc. Ivana Lalli Pačelat

Pula, rujan 2023. godina

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana _____, kandidat za prvostupnika _____ ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, _____

IZJAVA O KORIŠTENJU AUTORSKOGA DJELA

Ja, _____, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, nositelju prava korištenja, da moj završni rad pod nazivom
"_____“ upotrijebi da tako navedeno autorsko djelo objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te preslika u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, _____

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Prevoditeljske kompetencije	2
2.1. Definicije prevoditeljske kompetencije.....	2
2.2. Modeli prijevodne/prevoditeljske kompetencije.....	3
2.2.1. Model PACTE	4
2.2.2. Model Dorothy Kelly	5
2.2.3. Model TransComp	6
2.2.4. Model EMT	8
2.2.5. Model Nataše Pavlović.....	10
2.2.6. Sastavnice prevoditeljske kompetencije prema modelu Nataše Pavlović	10
3. Trendovi u prevoditeljskoj profesiji	17
3.1. Analiza (1) usluga u jezičnoj industriji.....	18
3.1.1. Metodologija	18
3.1.2. Rezultati	20
3.2. Analiza (2) diplomskih studijskih programa.....	21
3.2.1. Metodologija	21
3.2.2. Rezultati	23
3.3. Rasprava	25
4. Zaključak.....	26
5. Popis literature i drugih izvora podataka.....	28
LITERATURA.....	28
PRILOZI	31
SAŽETAK	35
ABSTRACT	35

1. Uvod

Kompetencija je „priznata stručnost, sposobnost kojom tko raspolaže“ (Hrvatski jezični portal 2003). Razlikuju se opće, primjenjive na sve discipline i specifične kompetencije, svojstvene svakoj disciplini. Prevoditeljska kompetencija je specifična kompetencija prevoditeljske profesije. Ona uključuje „znanje i vještine koje prevoditelj mora posjedovati kako bi mogao provesti proces prevođenja“ (Bell 1991: 43). Međutim, pojam je, unatoč mnogim provedenim istraživanjima, ostao apstraktan i osporavan te nastavlja biti predmetom rasprava.

Prevoditeljska kompetencija tema je ovoga završnoga rada. Nakon detaljnoga prikaza dosadašnjega razumijevanja prevoditeljske kompetencije, analizirat će se koje se usluge nude u jezičnoj industriji te na koja su znanja i vještine usmjereni aktualni diplomski studijski programi prevoditeljstva. Cilj je stoga ovoga završnoga rada otkriti koje kompetencije prevoditelji i budući prevoditelji trebaju imati s obzirom na to koje se usluge nude na tržištu jezične industrije te razvijaju li tijekom studija studenti prevoditeljskih studija i budući prevoditelji kompetencije nužne za pružanje navedenih usluga.

Rad je sastavljen od četiriju poglavlja. Na početku se rada, u uvodu, definira koji je cilj rada. U drugome se poglavlju opisuje teorijski okvir. U njemu se općenito predstavljaju opće i specifične kompetencije, prevoditeljska kompetencija, modeli i sastavnice prevoditeljske kompetencije. U trećemu se poglavlju prvo predstavljaju trendovi u prevoditeljskoj profesiji, a zatim se prelazi na analizu usluga prevoditeljskih tvrtki i analizu diplomskih studijskih programa za prevoditelje te se uspoređuju rezultati tih dviju analiza. Nakon toga slijedi četvrto poglavlje odnosno zaključak.

2. Prevoditeljske kompetencije

Prevoditeljske kompetencije su u središtu interesa istraživača od 80-ih godina prošloga stoljeća. Znanstvenici i istraživači pojam tumače na mnogo različitih načina. Sam se pojam „kompetencije” stalno razvija. Poput mnogih definicija kompetencije, definicija prevoditeljske kompetencije pokazala se vrlo kontroverznom.

2.1. Definicije prevoditeljske kompetencije

Unatoč širokoj upotrebi, sam pojam prevoditeljske kompetencije nije općeprihvaćen niti jednako korišten unutar znanosti o prevođenju. Predložene su različite mogućnosti pri čemu isti pojam nosi različite nazive ili se isti naziv koristi za različite pojmove (Orozco i Hurtado Albir 2002: 375). Neki od tih naziva koji su korišteni kao (skoro) sinonimi za prevoditeljsku kompetenciju su na primjer, prijenosna kompetencija (engl. *transfer competence*) (Nord 1991); prevoditeljska kompetencija (engl. *translator competence*) (Bell 1991); prijevodna kompetencija (engl. *translational competence*) (Neubert 1994; Pym 1992, 2003); prijevodna sposobnost (engl. *translational ability*) (Shreve 1997) i prevoditeljeva kompetencija (engl. *translator's competence*) (Alves i Gonçalves 2007). Ova terminološka raznolikost posljedica je nedostatka široko prihvaćenoga pojmovnog okvira i znanstvenih neslaganja oko definiranja prevoditeljske kompetencije.

Pavlović (2015: 213) ističe Kiralyjevo (2000: 13-14) razlikovanje između prijevodne i prevoditeljske kompetencije. Prijevodne kompetencije su „neophodne vještine da bi se proizveo prihvatljiv ciljni tekst na jednome jeziku na temelju teksta napisanoga na drugom jeziku“¹ (Kiraly 2000:13), dok se prevoditeljska kompetencija odnosi na „sposobnosti služenja alatima i informacijama kako bi se stvorili komunikacijski uspješni tekstovi koji su prihvaćeni kao dobri prijevodi unutar dotične zajednice“² (Kiraly 2000:14).

Pavlović (2015: 213) također spominje i istraživačku skupinu PACTE (2011: 38) koja definira prijevodnu kompetenciju kao „temeljni sustav stručnog i pretežno proceduralnog znanja koje je potrebno za prevođenje“³. Dorothy Kelly (2005/2014: 162) definira prijevodnu odnosno prevoditeljsku kompetenciju kao „skup znanja, vještina,

¹ Vlastiti prijevod

² Vlastiti prijevod

³ Vlastiti prijevod

stavova i sposobnosti koje prevoditelj posjeduje kako bi se bavio profesionalnom djelatnošću u tom području⁴.

Pavlović (2015: 214) spominje Neuberta koji smatra da se pri svakome pokušaju definiranja prijevodne kompetencije mora uzeti u obzir iznimna kompleksnost zahtjeva koji se postavljaju pred prevoditeljeve kognitivne sposobnosti i vještine jer prevođenje uključuje promjenjive zadatke. Stoga autor, navodi sedam obilježja prijevodne kompetencije, a to su kompleksnost, heterogenost (prevođenje zahtijeva vještine koje se obično jako razlikuju jedna od druge), aproksimativnost (prevoditelji ne mogu biti potpuno kompetentni u svim područjima u kojima rade, ali moraju imati sposobnost snalaženja u raznim područjima), kreativnost, fleksibilnost, povijesnost i specifičnost (Neubert 2000: 3–5).

2.2. Modeli prijevodne/prevoditeljske kompetencije

Prevoditeljska se kompetencija općenito shvaća kao makrokompetencija „koja obuhvaća različite vještine, sposobnosti, znanja, pa čak i stavove koje profesionalni prevoditelji imaju kada se bave prevođenjem kao profesijom“⁵ (Kelly 2002: 14-15). Prema Schäffner i Adab (2000: 9), ta se „makrokompetencija često raščlanjuje na skup međusobno povezanih potkompetencija koje se mogu proučavati u izolaciji, kao i u kombinaciji s drugima“⁶. Komponentni se modeli kreću od minimalističkih do širokih popisa (pod)komponenti, što je izazvalo kritike kod nekih znanstvenika (usp. Pavlović 2015: 217), budući da se popis komponenti u višekomponentnim modelima može potencijalno proširivati i sužavati po želji (Pym 2003: 482). Naime, Pym (2003: 489) se zalaže za minimalistički pristup prema kojemu se prevoditeljska kompetencija opisuje kao zbroj dviju sposobnosti:

- sposobnost izrade više potencijalno uspješnih prijevoda određenog izvornog teksta i
- sposobnosti odabira samo jednog od tih prijevoda koji najbolje odgovara potrebama dane situacije, brzo i uz opravdanu samouvjerenost⁷.

⁴ Vlastiti prijevod

⁵ Vlastiti prijevod

⁶ Vlastiti prijevod

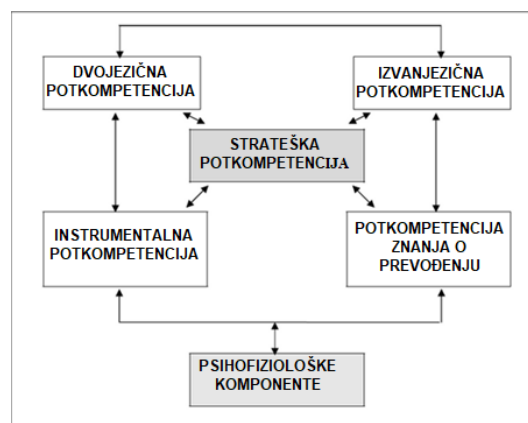
⁷ Vlastiti prijevod

Usprkos tome, koncept višekomponentnih modela kompetencije bio je prilično uspješan i inspiracija za razne definicije i modele prevoditeljske kompetencije, uključujući i Pymov prijedlog iz 1992. godine.

U nastavku će se predstaviti modeli prevoditeljske kompetencije koji se najčešće spominju (usp. Göpferich 2009; Hurtado Albir 2015; Pavlović 2015; Piecychna 2020 i dr.).

2.2.1. Model PACTE

Istraživačka skupina PACTE od svoga osnutka 1997. empirijski istražuje stjecanje i procjenu prevoditeljske kompetencije. Model je 2017. objavljen u svojoj konačnoj verziji (Hurtado Albir 2017: 38–41), koji uključuje međusobno povezane potkompetencije (dvojezičnu, izvanjezičnu, instrumentalnu, znanje o prevođenju i stratešku) koje aktiviraju i zahtijevaju specifične psihofizičke komponente. Međudnos različitih komponenti naglašen je pomoću dijagrama, kao što je vidljivo na Slici 1, u kojemu strateška kompetencija zauzima središnji okvir i u interakciji je s ostalim potkompetencijama za koje se vidi da su hijerarhijski strukturirane i isprepletene u dinamičkom sustavu odnosa (PACTE 2003: 50).

Slika 1 Grafički prikaz PACTE modela (preuzeto od PACTE 2003:60; Hurtado Albir 2017:41); vlastiti prijevod

Kao što se vidi na Slici 1, model se sastoji od sljedećih šest komponenti:

- dvojezična potkompetencija,
- izvanjezična potkompetencija,
- potkompetencija znanja o prevođenju.
- instrumentalna potkompetencija.
- strateška potkompetencija i
- psihofiziološke komponente.

Dvojezična potkompetencija obuhvaća pragmatična, sociolingvistička, tekstualna, gramatička i leksička znanja u dvama jezicima. Izvanjezična potkompetencija obuhvaća enciklopedijsko (o svijetu općenito), tematsko (u posebnim područjima) i bikulturalno (o izvornim i ciljnim kulturama) znanje. Potkompetencija znanja o prevođenju podrazumijeva znanje o tome kako prevođenje funkcionira te znanje vezano uz poslovnu praksu. Instrumentalna potkompetencija se odnosi na služenje jezičnim resursima i informacijsko-komunikacijskom tehnologijom koja se primjenjuje u prevođenju, dok strateška potkompetencija podrazumijeva znanja i vještine nužne za planiranje procesa i provedbe prijevodnog projekta (uz odabir najprimjerenije metode), evaluaciju procesa s obzirom na konačnu svrhu, aktivaciju različitih potkompetencija i nadoknadu nedostataka, prepoznavanje prijevodnih problema i primjenu postupaka za njihovo rješavanje. Psihofiziološke komponente obuhvaćaju kognitivne komponente i stavove (pamćenje, pozornost, emocije, upornost, kritičnost, samopouzdanost, motivacija i sl.) te sposobnosti poput kreativnosti, logičnog razmišljanja, analize i sinteze.

Budući da se dvojezična i izvanjezična potkompetencija odnose i na dvojezičnost i ne smatraju se specifičnim za prevođenje, istraživanje skupine PACTE usredotočilo se na stratešku, instrumentalnu i potkompetenciju znanja o prevođenju (Hurtado Albir 2017: 41; PACTE 2005: 611) koje su posebno vezane za prevođenje.

2.2.2. Model Dorothy Kelly

Dorothy Kelly (2005/2014: 32–33) u didaktičke svrhe razvija višekomponentni model prevoditeljske kompetencije koji sugerira međudnos između različitih komponenti te svoj model nastoji integrirati s modelom općih kompetencija *Tuning* (2006). Odredila je sedam glavnih kompetencija, koje ističe i Pavlović (2015: 215), a to su:

- komunikacijska i tekstualna kompetencija,
- kulturna i međukulturna kompetencija,
- područna kompetencija,
- profesionalna i instrumentalna kompetencija,
- stavovi ili psihofiziološka kompetencija,
- interpersonalna kompetencija i
- strateška kompetencija.

Pavlović (2015: 215) prenosi pojašnjenje Kelly (2005: 32–33) prema kojoj komunikacijska i tekstualna kompetencija „obuhvaća aktivne i pasivne vještine u najmanje dvama jezicima“. Kulturna i međukulturna kompetencija ne podrazumijeva samo „enciklopedijsko znanje o povijesti, zemljopisu, institucijama i dr. dotičnih kultura, nego i vrijednosti, mitove, percepciju, vjerovanja, ponašanje i njihovih tekstualnih reprezentacija“ (Kelly 2005: 32–33 u Pavlović 2015: 215). Područna kompetencija podrazumijeva osnovno znanje o predmetnim područjima u kojima bi prevoditelj mogao raditi, „u dovoljnoj mjeri da može razumjeti izvorne tekstove i pristupiti stručnoj dokumentaciji radi rješavanja prijevodnih problema“ (ibid.). Prevoditelji se moraju znati služiti izvorima svih vrsta, informatičkim i prijevodnim alatima te moraju imati osnovno poznavanje poslovnog upravljanja što spada pod profesionalnu i instrumentalnu kompetenciju. Stavovi ili psihofiziološka kompetencija tiče se, pojašnjava Pavlović (2015: 216) samopoimanja, samouvjerenosti, pozornosti/koncentracije, pamćenja i inicijative. Interpersonalna kompetencija obuhvaća sposobnost rada s drugim stručnjacima uključenim u prijevodni proces i ostalim sudionicima te vještine timskog rada, pregovaranja i vođenja, dok strateška kompetencija uključuje vještine organizacije i planiranja, prepoznavanja i rješavanja problema, praćenja, samoprocjene i redakture (usp. Kelly 2005/2014: 32–33, Pavlović 2015: 216).

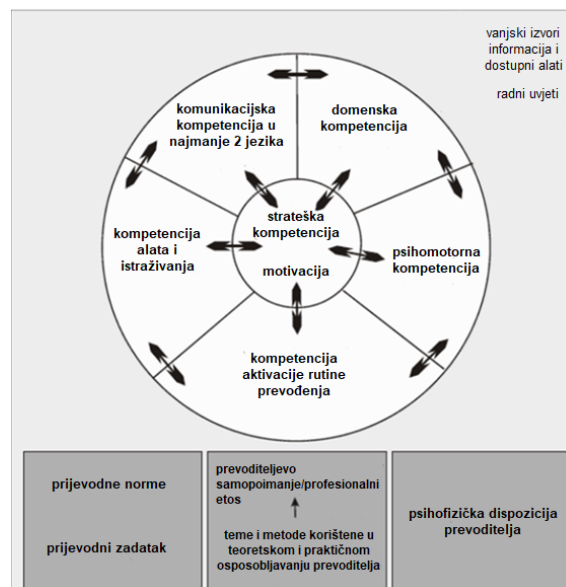
U ovome modelu ključnu ulogu ima međudnos različitih potkompetencija budući da se, kao što je istaknula sama Kelly (2002: 15–16), različite potkomponente mogu dijeliti s drugim strukama, dok su njihova specifična kombinacija i interakcija svojstveni profesionalnim prevoditeljima i predstavljaju razlikovna obilježja prevoditeljske kompetencije.

2.2.3. Model TransComp

TransComp je financirano longitudinalno empirijsko istraživanje o razvoju prevoditeljske kompetencije pokrenuto 2007. na Sveučilištu u Grazu. Kao jedna od rijetkih pravih longitudinalnih studija prevoditeljskih kompetencija, predstavlja jedan od najvrjednijih doprinosa empirijskim istraživanjima prevoditeljskih kompetencija. Istraživanje TransComp se temelji na modelu prevoditeljske kompetencije koji je razvila Göpferich (2009), a koji se temelji na modelima Höniga (1991) i skupine PACTE (2003). Model TransComp sastoji se od šest potkompetencija, a to su:

- *komunikacijska kompetencija* u najmanje dva jezika, koja odgovara dvojezičnoj potkompetenciji modela PACTE;
- *domenska kompetencija*, koja je slična izvanjezičnoj potkompetenciji PACTE modela;
- *kompetencija korištenja alata i kompetencija istraživanja*, koja odgovara instrumentalnoj potkompetenciji modela PACTE;
- *kompetencija aktivacije rutine prevođenja*, koja je jedinstvena značajka ovoga modela i sadrži znanje i sposobnosti prisjećanja i primjene određenih, uglavnom specifičnih za jezični par, (standardnih) operacija prijenosa (ili pomaka) koji često dovode do prihvatljivog ekvivalenta u ciljanomu jeziku;
- *psihomotorna kompetencija*, uključuje sposobnosti pisanja i čitanja s elektroničkim alatima koji se koriste za prevođenje koje mogu zahtijevati više ili manje kognitivne sposobnosti;
- *strateška kompetencija*, koja odgovara istoj potkompetenciji u PACTE-ovom modelu, ali uključuje i „intrinzičnu“ i „ekstrinzičnu“ motivaciju odnosno osobnu motivaciju ili motivaciju koja proizlazi iz vanjskih elemenata (Göpferich 2009: 21–23)⁸.

Kompetencije su grafički predstavljene u kotaču prikazanom u Slici 2.

Slika 2 Grafički prikaz modela TransComp (preuzeto od Göpferich 2009:21); vlastiti prijevod

⁸ Vlastiti prijevod

Na Slici 2 vidljivo je da strateška kompetencija zauzima središnju poziciju jer je u interakciji s ostalim potkompetencijama. Primjenjivanje gore spomenutih potkompetencija određuju tri čimbenika koja leže u osnovi modela (Göpferich 2009: 23), a to su: „(1) prijevodne norme i prijevodni zadatak; (2) prevoditeljevo samopoimanje/profesionalni etos, na koji preneseni sadržaj i metode korištene u teorijskom i praktičnom osposobljavanju prevoditelja imaju utjecaj i koji čine komponentu u kojem se pojavljuju aspekti društvene odgovornosti i uloga itd.; i (3) prevoditeljeva psihofizička dispozicija (inteligencija, ambicija, ustrajnost, samopouzdanje itd.)“⁹. Naposljetku, vanjski izvori informacija i dostupni alati, kao i radni uvjeti predstavljeni su u modelu kao neka vrsta pozadine. TransComp se poput PACTE-a posebno usredotočio na tri svoje potkompetencije, to jest stratešku, kompetenciju aktivacije rutine prevođenja te kompetenciju korištenja alata i kompetenciju istraživanja (Göpferich 2009: 30).

2.2.4. Model EMT

EMT je partnerski projekt između Europske komisije i nekih visokoškolskih ustanova iz različitih država članica koje nude diplomatske programe prevođenja koji zadovoljavaju specifične obrazovne standarde. Za cilj ima promicanje standarda kvalitete u obuci prevoditelja i srodnih profesija putem zajedničkih okvira minimalnih stručnih kompetencija. U tu je svrhu 2009. ekspertna skupina EMT predložila višekomponentni model koji se sastoji od šest međusobno povezanih kompetencija: jezična, interkulturalna, pronalaženja informacija, tehnološka, tematska i pružanja usluga, kao što je prikazano na Slici 3.

Slika 3 Grafički prikaz EMT modela (preuzeti prikaz modela EMT, 2009); vlastiti prijevod

⁹ Vlastiti prijevod

Prikazani se model sa Slike 3 uvelike oslanjao na empirijske rezultate istraživanja skupine PACTE i projekta TransComp. Model je ažuriran 2017. i 2022. godine te se po najnovijemu modelu prijevodna kompetencija sastoji od pet međusobno povezanih područja kompetencija:

- *jezik i kultura*, obuhvaća sva opća ili jezično-specifična lingvistička, sociolingvistička, kulturološka i transkulturalna znanja i vještine u najmanje dva radna jezika;
- *prijevod*, obuhvaća stratešku, metodološku i tematsku kompetenciju;
- *tehnologija*, obuhvaća sva znanja i vještine koja se koriste za implementaciju i savjetovanje o korištenju sadašnjih i budućih prevoditeljskih tehnologija i sposobnost implementacije prevoditeljskih tehnologija prema potencijalnim potrebama;
- *osobno i interpersonalno*, obuhvaća vještine koje se često nazivaju „generičkim vještinama“ (engl. *soft skills*);
- *pružanje usluga*, obuhvaća sve vještine koje se odnose na provedbu prijevoda i na jezične usluge u profesionalnome kontekstu, od poznavanja klijenata, naručitelja i korisnika te pregovaranja do upravljanja projektima i osiguravanja kvalitete (EMT 2022: 6–11).

Revidirani model smanjio je broj područja kompetencije na pet te je predstavljen okomitim grafičkim izgledom koji sugerira hijerarhijsku organizaciju i naglašava njihovu povezanost. Prikaz revidiranog modela može se vidjeti na Slici 4.

Slika 4 Grafički prikaz EMT modela (preuzeti prikaz modela EMT, 2022); vlastiti prijevod

2.2.5. Model Nataše Pavlović

Pavlović (2015: 218) svoj model bazira na modelima Dorothy Kelly, PACTE-a i EMT-a (2009). Autorica dijeli prevoditeljsku kompetenciju na šest sastavnica: jezičnu, poznavanje kulture, prijevodnu, snalaženje u stručnom području, informatičku i profesionalnu. Podsjeća se da autorica razlikuje prevoditeljsku od prijevodne kompetencije. Prevoditeljska obuhvaća sve kompetencije koje bi profesionalni prevoditelj trebao imati, dok se prijevodna kompetencija odnosi na sam čin prevođenja i dio je prevoditeljske kompetencije (usp. Pavlović 2015: 222).

2.2.6. Sastavnice prevoditeljske kompetencije prema modelu Nataše Pavlović

U predstavljanju sastavnica prevoditeljske kompetencije polazi se od modela koji je predložila Pavlović 2015., a koji se smatra zbog svoje temeljitosti i jednostavnosti najprikladniji za ovaj rad. Model je nadopunjen novim sadržajem gdje se smatralo potrebnim.

2.2.6.1. Jezična kompetencija

Ova kompetencija podrazumijeva izvrsno poznavanje materinskoga jezika i najmanje još jednoga stranog jezika. Međutim, postoji sve veća tendencija poznavanja više od dva strana jezika. Temeljni uvjet jezične kompetencije je prema Pavlović (2015: 221) besprijekorno znanje gramatike, pravopisa i leksika standardnog jezika. Jezična kompetencija također obuhvaća prema autorici i poznavanje funkcionalnih stilova ili registra, poznavanje strukture teksta i žanrovske konvencije, poznavanje polisemiotskih tekstova te dobro povezivanje poruka sadržanih u različitim kodovima teksta, prepoznavanje aluzija, ironije, parodije i humora u izvornome tekstu i ostvarivanje istih na adekvatan način u ciljnome, sažimanje sadržaja i dr. (usp. Pavlović 2015: 220).

Pavlović (2015: 221) naglašava, također, kako bi prevoditelji trebali „pratiti promjene u jeziku, kako u materinskome tako i u stranom, te kontinuirano održavati i usavršavati jezičnu kompetenciju na svim svojim radnim jezicima” (Pavlović 2015: 221).

2.2.6.2. Poznavanje kulture

Prema dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 6), prevoditelj bi trebao imati visok stupanj poznavanja kultura povezanih s radnim jezicima te imati sposobnost identificiranja kulturno specifičnih elemenata i vrijednosti u pisanom ili usmenom tekstu.

Kelly (2005/2014: 32), međutim, ističe kako se to odnosi na sve vidove života nekog društva što uključuje običaje, vjerovanja, stavove, vrijednosti pa čak i materijalne artefakte i proizvode. Nadalje, Pavlović (2015: 221) smatra da trebaju imati i široko opće znanje, ali i dodatna znanja o načinu odražavanja kulture u jeziku te međusobnomu utjecaju kulture i jezika.

2.2.6.3. Prijevodna kompetencija

Prijevodnu kompetenciju Pavlović (2015: 222) definira kao „sposobnost izrade prijevoda koji odgovara konkretnoj prijevodnoj situaciji, i to: zahtjevima naručitelja, funkciji prijevoda, ciljnom čitateljstvu, načinu/mjestu objavljivanja, vrsti teksta (registru ili funkcionalnom stilu), području i normama ciljne kulture”. Prema dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 7), treba ju razumjeti u najširem smislu, uzimajući u obzir fazu prijenosa značenja između dva jezika, zatim strateške, metodološke i tematske kompetencije koje stupaju na snagu prije, tijekom i nakon faze prijenosa - od analize dokumenta do konačnih postupaka kontrole kvalitete. Navodi se, također, da budući da strojno prevođenje (SP) zauzima sve veći dio procesa prevođenja, znanje i svijest o mogućnostima i ograničenjima strojnog prevođenja sastavni su dio prijevodne kompetencije (usp. EMT 2022:7).

Prema dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 8) prevoditelji bi trebali moći ili znati sljedeće:

- analizirati izvorni dokument, identificirati potencijalne tekstualne i kognitivne poteškoće i procijeniti odgovarajuće strategije i resurse za njihovo rješavanje;
- koncipirati tekstove za posebne svrhe na jednom ili više svojih radnih jezika, uzimajući u obzir specifične situacije, publiku i ograničenja;
- analizirati i opravdati svoje odluke i izbore, koristeći metajezik suvremenih teorija prevođenja;
- razumjeti i implementirati strategije kontrole kvalitete, koristeći odgovarajuće alate i tehnike;
- redigirati vlastiti i tuđi prijevod prema standardu ili ciljevima kvalitete specifičnim za posao i procijeniti prikladnost korištenja alata;
- uređivati sadržaj izvornog teksta za obradu pomoću prevoditeljskih alata.

Posebna se pozornost posvećuje u posljednja dva desetljeća vještini redigiranja prijevoda.

Redaktura prijevoda prema Mossopu (2001/2007: 202, cit. u Pavlović 2015: 222) je „proces provjere radne verzije prijevoda s ciljem uočavanja pogrešaka i unošenja odgovarajućih ispravaka“. Pavlović (2015: 222) pojašnjava da norma *EN 15038* razlikuje proces redakture vlastitog i tuđeg prijevoda. Redakturu vlastitog prijevoda naziva „provjerom (engl. *checking*) da je preneseno značenje, da nema izostavljanja ili pogrešaka te da su zadovoljene definirane specifikacije usluge“ (Pavlović 2015: 223) te implicira da će prevoditelj unijeti nužne preinake ako to nije ispunjeno. Dok redigirati (engl. *revise*) znači „provjeriti [tuđi] prijevod u smislu prikladnosti za dogovorenu svrhu, usporediti izvorni i ciljani tekst te preporučiti popravne mjere“ (ibid. 223). Razlikuju se vještine redigiranja vlastitoga, tuđega i strojnoga prijevoda.

Vještina redigiranja vlastitoga prijevoda dio je samoga procesa prevođenja. Istraživanja prijevodnih procesa pokazala su:

„da se svi stadiji prijevodnoga procesa (a ne samo faza redakture) sastoje od nizova rješenja koja prevoditelj samome sebi predlaže te od njihove procjene – prihvaćanja, odnosno odbacivanja – od strane „unutarnjeg procjenjivača“ (Pavlović 2015: 223).

Ta je vještina, pojašnjava autorica, u prvome planu u fazi redakture, kad se prevoditelj „uz kritični odmak prema vlastitome prijevodu usredotočuje na uočavanje vlastitih pogrešaka, odnosno pronalaženje još boljih rješenja u konačnoj doradi prijevoda“ (Pavlović 2015: 223).

Prema Mossopu (2019: 198) pri redigiranju tuđega prijevoda postoji velika opasnost pristupanja zadatku kao da je redigiranje vlastitoga prijevoda. U redigiranju vlastitoga prijevoda je sasvim prirodno promijeniti vlastiti način izražavanja. Međutim, pri redigiranju tuđega prijevoda prevoditelj mora imati na umu da to nije njegov prijevod te da treba samo ispraviti pogreške, a ne ga ponovno prevesti na svoj način (Mossop *usp.* 2019: 198).

Redigiranje strojnoga prijevoda (nadalje u tekstu RSP) (engl. *post-editing*) postalo je dobro utemeljeni zadatak za prevoditelje zbog sve češće uporabe sustava strojnoga prevođenja (Antunović i Pavlović 2019). Razlikuje se od redakture prijevoda koji je izradio čovjek jer se u strojnim prijevodima nalaze drugačije vrste pogrešaka od onih koje je izradio čovjek (*usp.* Antunović i Pavlović 2019). Prema *ISO 18587: 2017* standardu RSP se izvodi „na krajnjem proizvodu strojnoga prijevoda (engl. *MT output*) u svrhu provjere njegove točnosti i razumljivosti, poboljšanja teksta, čitljivijeg teksta i

ispravljanja pogrešaka“¹⁰. Razlikuju se površno i potpuno redigiranje strojnoga prijevoda (engl. *light i full post-editing*) (TAUS 2010). Površno RSP definirano je kao „proces redigiranja s ciljem dobivanja samo razumljivog teksta bez ikakvog pokušaja proizvodnje proizvoda usporedivog s proizvodom dobivenim ljudskim prijevodom“ (ISO 2017). Dok je potpuno RSP definirano kao „proces redigiranja strojnog prijevoda kako bi se dobio proizvod usporediv s proizvodom dobivenim ljudskim prijevodom“¹¹ (ISO 2017). Potpuno RSP više je u skladu sa standardima kvalitete na koje je većina prevoditelja navikla, međutim važno je zapamtiti da se prevoditelji trebaju koristiti što više izvornog teksta strojnog prijevoda (usp. Nitzke i Hansen-Schirren 2021: 32). Odluka o tome koja je vrsta redigiranja strojnoga prijevoda potrebna ovisi o svrsi teksta i zahtjevima naručitelja. Prevoditelj treba znati upravljati rizicima tj. razmotriti postoje li rizici za: povredu podataka; gubitak kontrole nad procesom prevođenja; te poznavati stav klijenta prema strojnom prevođenju i probleme s kvalitetom prijevoda (Nitzke i Hansen-Schirren 2021: 52–55).

U posljednjih par godina sve je češći zadatak i priprema tekstova za strojno prevođenje (engl. *pre-editing*). Radi se o uređivanju izvornoga teksta, a može uključivati uklanjanje pravopisnih i gramatičkih pogrešaka, zamjenu višeznačnih riječi jednoznačnim, sve s ciljem dobivanja jednostavnijeg i lakše razumljivijeg teksta sustavima strojnog prevođenja (usp. Lalli Pačelat i Maras 2018; Taus 2010; i dr.).

2.2.6.4. Snalaženje u stručnom području

Nakon prijevodne kompetencije sljedeću sastavnicu koju Pavlović (2015: 225) izdvaja jest tematska kompetencija. Kelly (2005/2014: 32) iznosi da prevoditelji trebaju imati „osnovno poznavanje predmetnih područja u kojima radi u mjeri dovoljnoj da omogući razumijevanje izvornih tekstova i pristup stručnoj literaturi za rješavanje prijevodnih problema“¹².

Prema dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 8) prevoditelji trebaju „steći, razviti i koristiti tematska i znanja specifična za potrebe prevođenja kao što su ovladavanje sustavima pojmova, metode rasuđivanja, terminologija i frazeologija, specijalizirani izvori i sl.“¹³ Naime, prevoditelji često sudjeluju u tvorbi novog stručnog nazivlja i u

¹⁰ Vlastiti prijevod

¹¹ Vlastiti prijevod

¹² Vlastiti prijevod

¹³ Vlastiti prijevod

ujednačavanju i standardizaciji postojećeg nazivlja te zbog toga moraju poznavati načela terminologije kao discipline te trebaju imati vještinu upravljanja terminologijom na većim projektima zbog bliske suradnje s više prevoditelja, terminologa, redaktora i korektora (Pavlović 2015: 225).

2.2.6.5. Informatička kompetencija

Nakon snalaženja u stručnome području, Pavlović (2015: 225–228) navodi informatičku kompetenciju kao sljedeću sastavnicu.

Informatička kompetencija obuhvaća sva znanja i vještine koje su nužne za uspješno korištenje sadašnjih i budućih tehnologija u procesu prevođenja (usp. EMT 2022: 9). To podrazumijeva informatičku pismenost, odlično poznavanje i služenje prevoditeljskim alatima i resursima kao što su alati za strojno potpomognuto prevođenje (engl. *CAT Tools*), alati za strojno prevođenje, terminološke baze podataka, korpusi i dr.

Prema Pavlović (2015: 226–227) i dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 9) od prevoditelja se očekuje da se znaju služiti:

- programima za obradu teksta;
- programima za konvertiranje tekstova iz jednog formata u drugi;
- internetskim alatima (npr. preglednici mrežnih stranica i alati za razmjenu informacija i datoteka);
- sustavima za strojno potpomognuto prevođenje;
- sustavima za upravljanje terminologijama;
- sustavima za upravljanje radnim procesom prevođenja;
- korpusima;
- programima za lokalizaciju mrežnih stranica, softvera i videoigara;
- alatima za osiguravanje kvalitete;
- programima za podslovljavanje.

Također se očekuje i razumijevanje sustava za strojno prevođenje i njihovog utjecaja na proces prevođenja, sposobnost implementacije strojnoga prevođenja prema potencijalnim potrebama te znati procijeniti rizik korištenja sustava za strojno prevođenje. Naime, prevoditelji se trebaju znati „brzo prilagoditi novim alatima i IT

resursima uz kritičko procjenjivanje njihove relevantnosti i utjecaja na njihovu radnu praksu¹⁴ (EMT 2022: 9).

2.2.6.6. Profesionalna kompetencija

Posljednja sastavnica koju autorica navodi jest profesionalna kompetencija.

Profesionalna kompetencija je „u užem smislu povezana s pripadnošću prevoditeljskoj struci (ono što model projekta EMT naziva kompetencijom pružanja usluga)“ (Pavlović 2015: 228). U nju ubrajamo i osobnu i interpersonalnu kompetenciju EMT-ovog modela. Prema dokumentu ekspertne skupine EMT (2022: 10–11) prevoditelj treba znati sljedeće:

- planirati i upravljati vremenom;
- upravljati radnim i kognitivnim opterećenjem, stresom i kritičkim profesionalnim situacijama;
- odgovorno koristiti društvene medije u profesionalne svrhe;
- uzeti u obzir i prilagoditi organizacijsku i fizičku ergonomiju radnog okruženja;
- kontinuirano samoprocjenjivati, ažurirati i razvijati kompetencije i vještine;
- pratiti i uzimati u obzir nove zahtjeve društva i jezične industrije, nove tržišne potrebe i nove profile radnih mjesta;
- pristupati postojećim i pronalaziti nove naručitelje koristeći odgovarajuće tehnike pisane i usmene komunikacije;
- protumačiti zahtjeve, ciljeve i svrhe naručitelja, primatelja jezične usluge i drugih sudionika te ponuditi odgovarajuće usluge za ispunjavanje tih zahtjeva;
- organizirati, planirati i upravljati projektima prevođenja koji uključuju više prevoditelja i/ili drugih pružatelja usluga;
- razumjeti i primjenjivati standarde koji se primjenjuju na pružanje jezične usluge;
- kritički procijeniti i raditi u skladu s etičkim načelima (kao što su povjerljivost, pošteno tržišno natjecanje itd.);
- umrežavati se s drugim prevoditeljima i pružateljima jezičnih usluga npr. putem strukovnih udruženja, događaja i društvenih medija kako bi se poboljšala individualna i kolektivna profesionalna vidljivost (EMT 2022: 11).

¹⁴ Vlastiti prijevod

Nakon što su detaljno predstavljene svi važniji modeli točnije PACTE-ov, Kelly, TransComp-ov, EMT-ov i Pavlović, odlučilo ih se sažeti u tablicu kako bi se pokazale sličnosti odnosno razlike. Tablica 1 prikazuje stoga usporedno (pod)kompetencije gore navedenih modela prevoditeljske kompetencije.

Tablica 1 Modeli prevoditeljskih (pod)kompetencija

Kelly (2005)	TransComp (2009)	Pavlović (2015)	PACTE (2017)	EMT (2022)
Komunikacijska i tekstualna kompetencija	Komunikacijska kompetencija u najmanje dva jezika	Jezična kompetencija	Dvojezična potkompetencija	Jezik i kultura
Kulturna i međukulturna kompetencija		Poznavanje kulture	Izvanjezična potkompetencija	Prijevod
Područna kompetencija	Domenska kompetencija	Snalaženje u stručnim područjima		
Profesionalna i instrumentalna kompetencija	Kompetencija alata i istraživanja	Informatička kompetencija	Instrumentalna kompetencija	Tehnologija
Strateška kompetencija	Strateška kompetencija	Profesionalna kompetencija	Strateška potkompetencija	Pružanje usluga
Stavovi ili psihofiziološka kompetencija	Psihomotorna kompetencija		Psihofiziološke komponente	
Interpersonalna kompetencija				Osobno i interpersonalno
	Kompetencija aktivacije rutine prevođenja	Prijevodna usluga u užem smislu	Potkompetencija znanja o prevođenju	Prijevod

Iz Tablice 1 možemo vidjeti da svi modeli imaju sličnu ili istu ideju kompetencije za jezik. Modeli TransComp i EMT su spojili jezičnu i kulturalnu kompetenciju kao jednu dok su kod ostalih modela to dvije različite kompetencije. Modeli TransComp, Kelly i Pavlović imaju područnu i domensku kompetenciju, a modeli PACTE i EMT su te kompetencije svrstali s drugom kompetencijom. Svi modeli imaju neku inačicu tehnološke kompetencije. Stratešku kompetenciju kao takvu, osim EMT-ovog modela koji stratešku kompetenciju svrstava pod pružanje usluga i prijevod, imaju svi ostali modeli. Kompetencije koje se odnose na kognitivne komponente i stavove imaju modeli Kelly, TransComp i PACTE. Modeli Kelly i EMT imaju sličnu varijantu interpersonalne

kompetencije. Kompetencije vezane uz znanje o samom prevođenju imaju modeli TransComp, PACTE, Pavlović i EMT.

Nakon što smo predstavili sve modele i sastavnice prevoditeljske kompetencije prelazimo na trendove u prevoditeljskoj profesiji.

3. Trendovi u prevoditeljskoj profesiji

Pavlović (2015: 232–235) pretpostavlja da će u budućnosti od prevoditelja biti zahtijevana sve uža specijalizacija i sve šire kompetencije, dodatna znanja i vještine, korištenje većim brojem alata i pomagala te da će se više baviti redigiranjem strojnoga prijevoda nego prevođenjem „konvencionalnih“ prijevoda. Nadalje, smatra da se obrazovanje prevoditelja treba više usredotočiti na proceduralna znanja, a manje na činjenična znanja te da bi studijski programi trebali kao ishode učenja naglašavati vještine i kompetencije, a manje sadržaje. (usp. Pavlović 2015: 232–235). Autoričina predviđanja su se pokazala ispravnima, a to možemo vidjeti iz sljedećih anketa jezične industrije 2023. godine.

U nastavku će se navesti dvije ankete jezične industrije iz 2023. godine kako bi se vidjeli aktualni trendovi u prevoditeljskoj profesiji.

Anketa ELIS (*European Language Industry Survey*) za 2023. godinu obuhvaća tržišne trendove, očekivanja i probleme, izazove i prepreke kao i promjene u poslovnoj praksi. Pristup anketi omogućen je tvrtkama za jezične usluge (engl. *Language service companies*), neovisnim jezičnim profesionalcima (engl. *Independent language professionals*), obrazovnim institucijama (engl. *Training institutes*), kupcima jezičnih usluga te privatnim i javnim službama za prevođenje (engl. *Translation departments*).

Prema anketi, strojno prevođenje dominira listom trendova, pozitivnih i negativnih, međutim, umjetna inteligencija je izgubila ozračje kao nova prilika i sada se primarno doživljava kao izazov, što se može povezati s načinom na koji se o ChatGPT-u i sličnim aplikacijama umjetne inteligencije raspravlja na forumima i u prevladavajućim medijima. Audiovizualna lokalizacija smatra se pozitivnim trendom, a u mnogo manjoj mjeri i kreativno prevođenje. Tvrtke za jezične usluge smatraju da usluge strojnoga prevođenja, glasa i multimedija, transkreacije, standardnoga prevođenja i redigiranja strojnoga prijevoda imaju najviše razvojnog potencijala u 2023. godini (ELIS 2023: 21–24).

Izvješće *Nimdzi 2023 Top 100* godišnje je izvješće o industriji jezičnih usluga koje obuhvaća istraživanje tržišta oko prevođenja, lokalizacije, usmenog prevođenja, ulaganja i još mnogo toga. Također, rangira najbolje tvrtke u sektoru.

Njihovi rezultati pokazuju da su usluge koje najčešće nude pružatelji jezičnih usluga (engl. *Language service providers*) pismeno prevođenje i lokalizacija (89,3%), strojno prevođenje i redigiranje (74,2%), podslovljavanje (66%) i stolno izdavaštvo (DTP) i grafički dizajn (58,5%). Sinkronizacija, *voice-over* i audiousluge su na petome mjestu (57,9%), *copywriting* (pisanje tekstova u svrhu oglašavanja ili drugih oblika marketinga), transkreacija, kreacija sadržaja i transkripcija su na šestome mjestu (54,1%). Usmeno prevođenje na daljinu (engl. *Remote interpreting*) (48,4%) i usmeno prevođenje na licu mjesta (engl. *On-site interpreting*) (47,2%) su na sedmome i osmome mjestu.

Izvješće navodi procjenu kvalitete strojnoga prijevoda (*Machine Translation Quality Estimation* (MTQE) kao tehnološki trend koji će vjerojatno zavladatai 2023. Kao najnovije trendove u umjetnoj inteligenciji navode strojno generirano podslovljavanje uživo (engl. *machine generated live subtitling*), sinkronizaciju umjetnom inteligencijom (engl. *AI Dubbing*) i dr.

Potaknuto ovim anketama odlučeno je provesti vlastito istraživanje o uslugama u jezičnoj industriji i potrebnim kompetencijama za njihovo pružanje. U nastavku će biti navedeno kako je provedeno.

3.1. Analiza (1) usluga u jezičnoj industriji

Cilj je analize vidjeti koje se usluge nude na tržištu jezične industrije te koje su kompetencije potrebne prevoditeljima za njihovo izvršavanje.

3.1.1. Metodologija

Analizirano je trideset (30) tvrtki koje imaju sjedište u Europi. Petnaest (15) tvrtki odabrano je s liste *Nimdzi 2023 Top 100*, a drugih petnaest (15) s mrežne stranice *TranslatorsCafe* kako bi imali tvrtke raznovrsnijih veličina i pozadina.

Tablica 2 prikazuje popis analiziranih prevoditeljskih tvrtki.

Tablica 2 Analizirane prevoditeljske tvrtke

Naziv tvrtke	Poveznica	Kod
Acolad Group	https://www.acolad.com/	T1
Star Group	https://www.star-group.net/en/company/about-us.html	T2

Translated	https://translated.com/welcome	T3
Vistatec	https://vistatec.com/	T4
SeproTec Multilingual Solutions	https://seprotec.com/	T5
LanguageWire	https://www.languagewire.com/	T6
Global Talk	https://www.globaltalk.eu/	T7
KERN Global Language Services	https://www.e-kern.com/us/	T8
Språkservice Sverige	https://www.sprakservice.org/	T9
Jonckers	https://www.jonckers.com/	T10
Summa Linguae Technologies	https://summalinguae.com/	T11
Janus Worldwide	https://janusww.com/	T12
Skrivanek	https://skrivanek.com/	T13
Lingsoft Group	https://www.lingsoft.fi/en	T14
Awatera	https://awatera.com/en/	T15
Diverbity	www.diverbity.at	T16
Ad Verbum	https://www.adverbum.be/	T17
GTH Translation	https://gthtranslation.com/	T18
Alkemist	https://www.alkemist.cz/	T19
AP Translation	http://www.ap-translation.dk/english.html	T20
Decorum Language Services Oy	https://decorumls.com/	T21
Avatex Traductions	http://www.avatex.fr/	T22
Panda Texte GMBH	https://www.pandatexte.de/	T23
Freisk Translation LTD	https://www.freisk.com	T24
Kosmos SRL	https://www.studiokosmos.com/	T25
Founding Language	https://founding-language.com/	T26
Argos Multilingual	https://www.argosmultilingual.com/	T27
CPSL Language Solutions	https://www.cpsl.com/	T28
Baltic Media	https://www.balticmedia.com/sv/	T29
Translax24	https://schweizer-uebersetzungsbuero.com/	T30

Prema podacima, ovih trideset tvrtki nudi 83 različite usluge. Od tih 83 neke se preklapaju, stoga su grupirane u deset kategorija usluga (Grafikon 1) kako bi mogle biti usporedive: pismeno prevođenje, osiguranje kvalitete (lektura, korektura), lokalizacija (SEO, stolno izdavaštvo (DTP) i grafički dizajn, e-učenje), strojno prevođenje (SP) i redigiranje strojnoga prijevoda, usmeno prevođenje, audiovizualno prevođenje (podslovljavanje, sinkronizacija, *voice-over*), vlastita tehnologija (SP, AI, CAT), kreativno prevođenje (*copywriting*, transkreacija, kreacija sadržaja), terminologija i poslovno savjetovanje (savjetovanje, marketing, globalizacija, internacionalizacija, SEM), kako bi se omogućila usporedna analiza.

Podatci su prikupljeni s informacija na mrežnim stranicama tvrtki i njihovim profilima s *LinkedIna*. Informacijama je pristupljeno na engleskome jeziku ako je to bilo moguće, a ako nije, onda na izvornome jeziku. U svim slučajevima provjereno odgovara li engleska inačica izvorniku. Postojale su razlike u ponuđenim informacijama. Za većinu je bilo moguće pristupiti svim informacijama. Neke tvrtke su samo navele područja usluga koja nude, dok su druge imale opširne opise svake usluge.

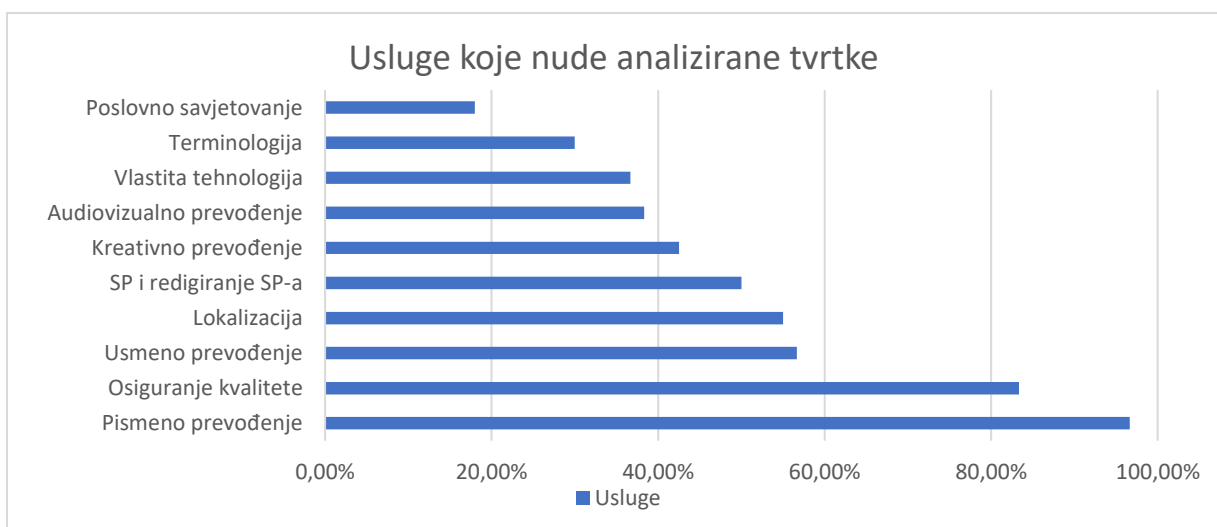
Prikupljeni podatci statistički su obrađeni.

3.1.2. Rezultati

S obzirom na to da je više usluga grupirano pod jednu kategoriju, podatci će biti prikazati u postotcima.

Najzastupljenije su usluge pismenoga prevođenja, koju nudi 96,66% analiziranih tvrtki; osiguranja kvalitete, koju nudi 83,33% analiziranih tvrtki; usmenoga prevođenja, koju nudi 56,66% analiziranih tvrtki; lokalizacije, koju nudi 55% analiziranih tvrtki. Nadalje, usluge strojnoga prevođenja i redigiranja strojnoga prijevoda nudi 50% analiziranih tvrtki, usluge kreativnoga prevođenja nudi 42,50% analiziranih tvrtki. Usluge audiovizualnoga prevođenja nudi 38,33% analiziranih tvrtki. Usluge vlastite tehnologije nudi 36,66% analiziranih tvrtki. Usluge terminologije nudi 30% analiziranih tvrtki. Usluge poslovnoga savjetovanja nudi 18% analiziranih tvrtki.

Grafikon 1 prikazuje pisane podatke te se podsjeća da su podatci grupirani kao što je navedeno u 3.1.1.

Grafikon 1 Usluge koje nude analizirane tvrtke

Kada usporedimo sastavnice prevoditeljske kompetencije s analiziranim uslugama, možemo primijetiti da su za pružanje usluga pismenoga prevođenja posebno potrebne jezična, kulturna i prijevodna kompetencija. Jezična, informatička i prijevodna kompetencija su nužne za pružanje usluga osiguranja kvalitete. Za pružanje usluga lokalizacije trebaju informatička, jezična, kulturna, prijevodna i tematska kompetencija. Prijevodna kompetencija i informatička kompetencija neophodne su za pružanje usluga strojnoga prevođenja i redigiranja SP-a. Za pružanje usluga usmenoga prevođenja važne su jezična, kulturna, prijevodna i informatička kompetencija. Jezična, prijevodna i informatička kompetencija potrebne su za pružanje usluga audiovizualnoga prevođenja. Za pružanje usluga kreativnoga prevođenja prevoditelji trebaju jezičnu, kulturnu, tematsku i informatičku kompetencija. Usluga terminologije zahtijeva jezičnu, informatičku i tematsku kompetenciju.

Za pružanje usluga koje prevoditeljske tvrtke nude uz neizostavne jezične, kulturne i prijevodne kompetencije do izražaja dolazi informatička kompetencija.

S obzirom na ove rezultate htjeli smo vidjeti hoće li studenti prevoditeljskih studija tijekom studija imati mogućnost razvijanja kompetencija potrebnih za pružanje tih usluga.

3.2. Analiza (2) diplomskih studijskih programa

Cilj je analize vidjeti postoje li na diplomskim studijima kolegiji koji bi omogućili studentima razvijanje potrebnih kompetencija za pružanje najčešće nuđenih usluga u jezičnoj industriji prema rezultatima provedenog istraživanja.

3.2.1. Metodologija

Analizirano je osamnaest (18) diplomskih studijskih programa od kojih je njih petnaest (15) dio EMT-a, a njih tri (3) nije. Važno je napomenuti da se također razlikuju i po duljini trajanja programa kao i u količini ECTS bodova koje zahtijevaju. Dakle, jedanaest (11) studijskih programa traju dvije godine i zahtijevaju 120 ECTS-a, tri (3) traju jednu godinu i zahtijevaju 60 ECTS-a, tri (3) traju jednu i pol godinu odnosno tri (3) semestra i zahtijevaju 90 ECTS-a te jedan (1) traje jednu godinu i zahtijeva 90 ECTS-a.

Tablica 3 prikazuje popis studijskih programa koji su uzeti u obzir za ovo istraživanje.

Tablica 3 Analizirani studijski programi

Naziv diplomskog studija ¹⁵	Sveučilište	Kod
Prevođenje ¹⁶	Sveučilište u Leidenu	S1
Pismeno prevođenje ¹⁷	Sveučilište Vilnius	S2
Znanost o prevođenju ¹⁸	Sveučilište Cork	S3
Prevoditeljske i jezične usluge ¹⁹	Sveučilište u Portu	S4
Prevoditeljstvo i terminologija ²⁰	Sveučilište na Malti	S5
Prevoditeljstvo ²¹	Sveučilište u Leipzigu	S6
Prevođenje, usmeno prevođenje, jezične industrije i specijalizirano prevođenje ²²	Sveučilište u Parizu	S7
Specijalizirano prevođenje ²³	Sveučilište u Bologni	S8
Tehničko prevođenje ²⁴	Tehničko sveučilište u Rigi	S9
Pismeno prevođenje ²⁵	Jagelonsko sveučilište u Krakovu	S10
Prevođenje ²⁶	Sveučilište u Ljubljani	S11
Pismeno i usmeno prevođenje ²⁷	Sveučilište Konstantina Filozofa u Nitri	S12
Višejezična prevoditeljska komunikacija ²⁸	Sveučilište u Turkuu	S13
Pismeno i usmeno prevođenje ²⁹	Sveučilište Ca' Foscari u Veneciji	S14
Prevođenje ³⁰	Sveučilište NOVA u Lisabonu	S15
Prevođenje ³¹	Portugalsko katoličko sveučilište	S16
Tehničko prevođenje i usmeno prevođenje ³²	Sveučilište u Salentu	S17
Specijalizirano prevođenje ³³	Sveučilište Vic	S18

¹⁵ Iz naziva studija izostavljena je informacija o jezičnom paru koji je uključen u studijski program jer u ovom istraživanju taj podatak nije relevantan.

¹⁶ Više informacija dostupno na <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/linguistics/translation/about-the-programme> (pristupljeno 07.06.2023.)

¹⁷ Više informacija dostupno na <https://www.vu.lt/studijos/stojantiesiems/magistro-studiju-sarasas/vertimas-vertimas-rastu-vertimas-zodziu-anglu-vokieciu-prancuzu-k#studiju-programos-planas-vertimas-rastu> (pristupljeno 07.06.2023.)

¹⁸ Više informacija dostupno na <https://www.ucc.ie/en/cke77/> (pristupljeno 07.06.2023.)

¹⁹ Više informacija dostupno na https://sigarra.up.pt/flup/en/cur_geral.cur_view?pv_ano_lectivo=2021&pv_curso_id=437&pv_origem=CUR&pv_tipo_cur_sigla= (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁰ Više informacija dostupno na <https://www.um.edu.mt/courses/programme/PMTTFTT-2022-3-O> (pristupljeno 07.06.2023.)

²¹ Više informacija dostupno na https://amb.uni-leipzig.de/?kat_id=651 (pristupljeno 07.06.2023.)

²² Više informacija dostupno na <https://odf.u-paris.fr/fr/offre-de-formation/master-XB/arts-lettres-langues-ALL/traduction-interpretation-K6JMSAFS/master-traduction-interpretation-parcours-industrie-de-la-langue-et-traduction-specialisee-JRQNFV5Z.html> (pristupljeno 07.06.2023.)

²³ Više informacija dostupno na <https://corsi.unibo.it/2cycle/SpecializedTranslation> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁴ Više informacija dostupno na <https://www.rtu.lv/en/feth/studies-feth/master-professional-study-programme--technical-translation> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁵ Više informacija dostupno na <https://przeklad.filg.uj.edu.pl/dydaktyka/studia-magisterskie2> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁶ Više informacija dostupno na <https://www.ff.uni-lj.si/studij/magistrski-studij-2-stopnja/predstavitev-programov-2-stopnja> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁷ Više informacija dostupno na <http://www.ktr.ff.ukf.sk/index.php/sk/pre-uchadzacov/magisterske-studium> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁸ Više informacija dostupno na <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/monikielinen-kaannosviestinta> (pristupljeno 07.06.2023.)

²⁹ Više informacija dostupno na <https://unive.it/data/44265> (pristupljeno 07.06.2023.)

³⁰ Više informacija dostupno na <https://guia.unl.pt/en/2022/fcsh/program/6633> (pristupljeno 07.06.2023.)

³¹ Više informacija dostupno na <https://fch.lisboa.ucp.pt/mestrados/programas/master-translation> (pristupljeno 07.06.2023.)

³² Više informacija dostupno na <https://www.unisalento.it/en/web/international/studying/degree-programs/-dettaglio/corso/LM33/technical-translation-and-interpretng> (pristupljeno 07.06.2023.)

³³ Više informacija možete vidjeti na <https://www.uvic.cat/en/master-degree/specialised-translation> (pristupljeno 07.06.2023.)

U nastavku istraživanja radi preglednosti koristiti će se kodificirani nazivi studijskih programa.

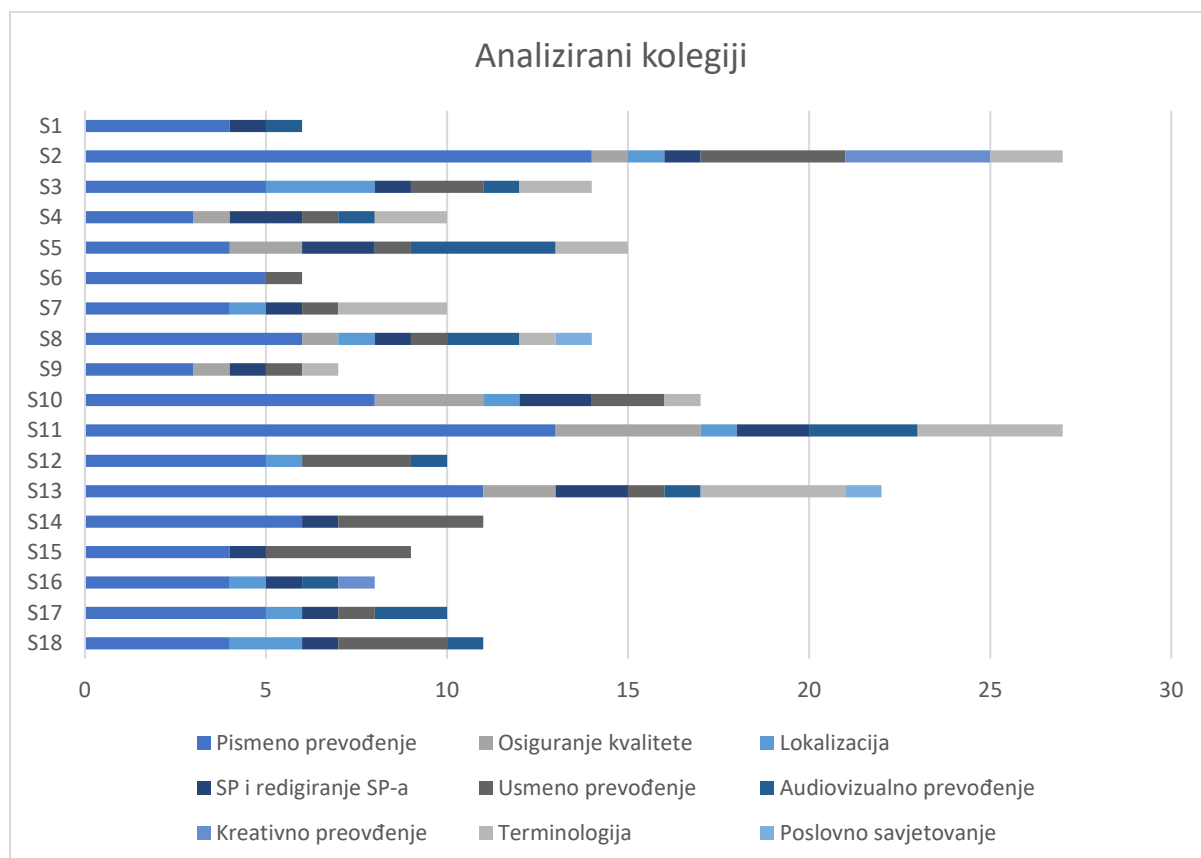
Podatci su prikupljeni s informacija na mrežnim stranicama sveučilišta. Informacijama je pristupljeno na engleskome jeziku ako je to bilo moguće, a ako nije, onda na izvornome jeziku. U svim je slučajevima provjereno odgovara li engleska inačica izvorniku. U ovoj fazi istraživanja proučavani su samo kolegiji čiji su nazivi bili jasno povezani s uslugama koje smo analizirali odnosno s potrebnim kompetencijama za pružanje tih usluga. Treba uzeti u obzir da bi u sljedećoj fazi istraživanja bilo potrebno analizirati izvedbene nastavne planove kako bi se ustanovilo pokrivaju li i kolegiji drugih naziva sadržaje koji su povezani s analiziranim uslugama. Pretpostavlja se da studenti imaju prilike upoznati se barem djelomično sa sadržajima vezanim za analizirane usluge kroz kolegije kao što su *Prevoditeljstvo*, *Znanost o prevođenju*, *Napredno prevođenje* i slično te da o imaju uvodno znanje za većinu usluga koje se nude u jezičnoj industriji.

3.2.2. Rezultati

Za usluge pismenog prevođenja uzeti su u obzir kolegiji naziva kao što su na primjer *Metodologija pismenog prevođenja*, *Pisano prevođenje s A jezika na B jezik* i slično. Razmatrani su kolegiji naziva kao što su *Lektura i korektura*, *Revizija prijevoda* i slično za usluge osiguranja kvalitete. Kolegiji naziva kao što su *Uvod u lokalizacijsku industriju*, *Lokalizacija IT-a i videoigara*, *Prevođenje i lokalizacija multimedijjskih tekstova* i slično uzeti su u obzir za usluge lokalizacije. Za usluge strojnog prevođenja i redigiranja SP-a uzeti su u obzir kolegije naziva kao što su npr. *Prevoditeljevi alati*, *Prijevodne tehnologije*, *Uvod u prijevodne tehnologije*, *Strojno prevođenje i redigiranje strojnog prijevoda*, *Strojno potpomognuto prevođenje* i slično. Kolegiji naziva kao što su *Metodologija usmenog prevođenja*, *Teorija, metodologija i vježba konsekutivnog i simultanog prevođenja*, *Usmeno prevođenje A jezika*, *Konsekutivno prevođenje* i slično uzeti su u obzir za usluge usmenoga prevođenja. Za usluge audiovizualnoga prevođenja uzeti su u obzir kolegiji naziva kao što su *Podslavljanje u teoriji i praksi*, *Uvod u audiovizualno prevođenje*, *Multimedijjsko prevođenje*, *Audiovizualno prevođenje* i slično. Za usluge kreativnoga prevođenja razmatrani su kolegiji naziva kao što su *Prevođenje i kreativnost*, *Kreativno pisanje* i slično. Za usluge terminologije uzeti su u obzir kolegije naziva kao što su npr. *Terminologija i terminografija*, *Leksikografija*, *Uvod u terminologiju*, *Terminologija i prevođenje*, *Korpusna lingvistika i*

specijalni jezici i slično. Kolegiji naziva kao što su npr. *Poslovna komunikacija i marketing*, *Marketing društvenih mreža* i slično razmatrani su za usluge poslovnoga savjetovanja.

Grafikon 2 prikazuje kolegije koji nude sadržaj koji je potreban za razvoj kompetencija nužnih za pružanje traženih usluga.

Grafikon 2 Analizirani kolegiji

Svi analizirani diplomski studijski programi nude kolegije usmjerene na pismeno prevođenje. Šesnaest (16) analiziranih diplomskih studijskih programa nudi kolegije fokusirane na strojno prevođenje i redigiranje strojnoga prijevoda. Petnaest (15) analiziranih diplomskih studijskih programa nudi kolegije koji uključuju sadržaje usmenog prevođenja. Jedanaest (11) analiziranih diplomskih studijskih programa nudi kolegije usmjerene na audiovizualno prevođenje. Deset (10) analiziranih diplomskih studijskih programa nudi kolegije fokusirane na terminologiju. Deset (10) analiziranih diplomskih studija nudi kolegije koji se tiču lokalizacije. Osmam (8) analiziranih diplomskih studijskih programa nudi kolegije koji uključuju sadržaje osiguranja kvalitete. Dva (2) analizirana diplomatska studijska programa nude kolegije usmjerene na kreativno prevođenje i poslovno savjetovanje.

Studijski programi koji traju dvije godine i čijim se završetkom stječe 120 ECTS-a prosječno nude pet (5) obveznih i pet (5) izbornih kolegija koji su usmjereni na pismeno prevođenje, jedan (1) obvezan i jedan (1) izborni kolegij koji se tiču osiguranja kvalitete, lokalizacije i usmenog prevođenja, jedan (1) obvezan i (2) izborna kolegija koji su vezani za audiovizualno prevođenje. Studiji koji traju jednu godinu i zahtijevaju 60 ECTS-a prosječno nude dva (2) obvezna kolegija koji se tiču pismenog prevođenja, a za sve ostale usluge po jedan (1) obvezan te jedan (1) izborni kolegij.

Kolegije koji su usmjereni na kreativno prevođenje i poslovno savjetovanje nude samo dva (2) studijska programa te ih nude kao izborne kolegije. Kolegije koji se odnose na lokalizaciju i audiovizualno prevođenje, studijski programi uglavnom nude kao izborne kolegije ili kao specijalizaciju.

3.3. Rasprava

Rezultati analiza pokazuju da diplomski studijski programi prevoditeljstva djelomično slijede trendove tržišta jezične industrije, ali nedovoljno.

Prilikom rasprave treba uzeti u obzir, kao što je u 3.2.1. istaknuto, da su u analizu uzeti samo nazivi kolegija, a da studenti uvodne informacije o tim uslugama dobivaju vjerojatno u općim kolegijima kao što su *Prevoditeljstvo*, *Znanost o prevođenju*, *Napredno prevođenje* i slično.

Analizirane prevoditeljske tvrtke najčešće nude usluge pismenoga prevođenja, osiguranja kvalitete, lokalizacije, usmenoga prevođenja, strojnoga prevođenja i redigiranja strojnoga prevođenja te usluge kreativnoga prevođenja.

Analizirani diplomski studijski programi pismenoga prevođenja imaju najviše kolegija usmjerenih na pismeno prevođenje, strojno prevođenje i redigiranje strojnoga prevođenja. Međutim, s obzirom na potražnju za uslugama lokalizacije, kreativnoga i audiovizualnoga prevođenja smatram da analizirani studijski programi nude premalen broj kolegija koji se tiču tih usluga. Nadalje, budući da se pojedini kolegiji nude samo na određenim smjerovima, smatram da ne dobivaju svi studenti priliku upoznati se s tim sadržajima te da bi se sadržaji studijskih programa trebali stalno prilagođavati i nadopunjavati novim kolegijima koji bi zadovoljavali potrebe za novim kompetencijama.

4. Zaključak

Cilj ovoga rada bio je općenit prikaz stanja i perspektive prevoditeljske kompetencije, otkriti koje se usluge nude na tržištu jezične industrije te postoje li na diplomskim studijima prevoditeljstva kolegiji koji bi omogućili studentima razvijanje potrebnih kompetencija za pružanje najčešće nuđenih usluga na tržištu. Nakon općenitoga uvoda u prevoditeljske kompetencije i njezinih modela, prešli smo na detaljan prikaz sastavnica prevoditeljske kompetencije. Nadalje, prešli smo na istraživanje. Prvim dijelom istraživanja otkriveno je koje se usluge najčešće nude u analiziranim tvrtkama te je to povezano s kompetencijama navedenim u poglavlju 2.2.6. Drugim dijelom istraživanja saznali smo koliko kolegija analizirani studijski programi nude u skladu s analiziranim uslugama iz prvog dijela istraživanja te je na temelju toga napravljena usporedba između dobivenih rezultata.

Podrazumijeva se da prevoditelj mora imati visoku razinu jezične, kulturne i prijevodne kompetencije neovisno o tome kojim se područjem bavi i koje usluge sve nudi. Međutim, prema ovim podacima vidi se da se nudi mnogo usluga koje su vezane uz tehnologiju (lokalizacija, strojno prevođenje...), audiovizualnost (sinkronizacija, *voice-over*, podslovljavanje...) te kreativnost (marketing, kreacija sadržaja, *copywriting*...). Stoga je danas neophodno da prevoditelji imaju visoku razinu tehnološke kompetencije (sposobnost služenja CAT alatima, sustavima za strojno prevođenje, umjetnom inteligencijom, alatima za podslovljavanje, osiguranje kvalitete...).

Trend u povećanju usluga vezanih za audiovizualnost i kreativnost, koja se vidi u izvješćima ELIS i NIMDZI, ali i u prvom dijelu istraživanja u radu, može biti posljedica sve većega korištenja automatizacije i strojnoga prevođenja. Međutim, diplomski studijski programi ne prate taj trend uzimajući u obzir da su kolegiji koje nude vezane za audiovizualno prevođenje najčešće izborni kolegiji, a kolegiji vezani za kreativno prevođenje vrlo su rijetki. Od osamnaest analiziranih studijskih programa samo su ih dva nudila i bili su izborni kolegiji.

Prema izvješću TAUS iz 2022., strojno prevođenje će do 2030. godine imati kvalitetu kao ljudski prijevod, što nije toliko iznenađujuće s obzirom na brzinu napretka tehnologije. Međutim, kao što smo vidjeli u drugome dijelu istraživanja diplomski studijski programi za prevoditelje najviše nude kolegija koji su fokusirani na pismeno prevođenje. S obzirom na to koji je naglasak na tehnološkoj kompetenciji prisutan na trenutnom, ali i budućem tržištu, smatram da se studentima ne pruža dovoljno kolegija

koji su fokusirani na strojno prevođenje odnosno na redigiranje strojnoga prijevoda, koji su prema provedenom istraživanju, uglavnom samo uvodni ili izborni kolegiji.

Na temelju provedenih istraživanja može se predvidjeti da će se sve više tražiti usluge kreativnoga, strojnoga i audiovizualnoga prevođenja te je potrebno više takvih sadržaja uključiti u studijske programe kako bi studenti bili spremni za buduće tržište rada.

Nadam se stoga da će ovaj završni rad budućim prevoditeljima poslužiti kao polazište za njihovo kontinuirano usavršavanje. Stalno usavršavanje potrebno je za jamčenje visokokvalitetne razine prijevoda koja je neophodna za konkurentnost na tržištu rada na kojemu je vrlo bitna fleksibilnost i praćenje tehnoloških trendova. Također, predstavljeno istraživanje može biti zanimljivo i nositeljima prevoditeljskih studija koji trebaju pratiti i koliko je moguće predvidjeti buduće promjene na tržištu i u jezičnoj industriji te s time uskladili studijske programe i ponuditi studentima programe koji će omogućiti studentima razvoj neophodnih kompetencija za budućnost prevoditelja.

5. Popis literature i drugih izvora podataka

LITERATURA:

- Alves, F. i Gonçalves, J.L. (2007) „Modelling Translator's Competence“. U: Gambier, Y., Schlesinger, M. i Stolze, R. (ur.). *Translation Studies: Doubts and Directions*. Amsterdam: John Benjamins. str. 41–58 .
- Antunović, G. i Pavlović, N. (2019) „Redaktura strojnih prijevoda - sve važniji prevoditeljski zadatak“. U: Matešić, M. i Vlastelić, A. (ur.). *Jezik i um*. Zagreb: Srednja Europa & HDPL. str. 147-167.
- Bell, Roger T. (1991) *Translation and Translating: Theory and Practice*, 2. izdanje. London: Longman inc.
- Ekspertna skupina EMT (2009) *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. Dostupno na: http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf [Pristupljeno: 10. veljače .2023.]
- Ekspertna skupina EMT (2017) *EMT Competence Framework*. Dostupno na: https://commission.europa.eu/system/files/2018-02/emt_competence_fw_2017_en_web.pdf [Pristupljeno: 10. veljače .2023.]
- Ekspertna skupina EMT (2022) *EMT Competence Framework*. Dostupno na: https://commission.europa.eu/document/download/b482a2c0-42df-4291-8bf8-923922ddc6e1_en?filename=emt_competence_fw_2022_en.pdf [Pristupljeno: 10. veljače 2023.]
- ELIS (2023) *EUROPEAN LANGUAGE INDUSTRY SURVEY*
- Europski odbor za normizaciju (2006) *Europska norma EN 15038*
- Göpferich, S. (2009) „Towards a Model of Translation Competence and its Acquisition. The Longitudinal Study TransComp“. U: Göpferich, S., Lykke Jakobsen, A. i Mess, I. M. (ur.). *Behind the Mind: Methods, Models and Results in Translational Process Research*. Copenhagen: Samfundsliteratur. str. 11–37.
- Hickey, S. (2023) *The 2023 Nimdzi 100: The Ranking of the Top 100 Largest Service Providers*. Dostupno na: <https://www.nimdzi.com/nimdzi-100-top-lsp/> [Pristupljeno: 17. travnja 2023]
- Hönig, H. G. (1991) „Holmes' 'Mapping Theory' and the Landscape of Mental Translation Processes“. U: Leuven-Zwart, K. M. v. i Naaijken, T. (ur.).

Translation Studies: The State of the Art. Amsterdam; Atlanta: Rodopi. str. 77–90.

- Hrvatski jezični portal (2003) *Kompetencija*. Dostupno na: https://hjp.znanje.hr/index.php?show=search_by_id&id=eltuWxl%3D&keyword=kompetencija [Pristupljeno: 28. kolovoza 2023.]
- Hurtado Albir, A. (2015) 'The Acquisition of Translation Competence. Competences, Tasks, and Assessment in Translator Training'. *Meta*. 60 (3). str. 256–280.
- Hurtado Albir, A. (2017) *Researching Translation Competence by PACTE group*. Amsterdam: John Benjamins.
- Kelly, D. (2002) 'Un Modelo de Competencia Traductora: Bases Para El Diseño Curricular'. *Puente*. str. 9–20.
- Kelly, D. (2005) *A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice*. Manchester: St. Jerome.
- Kelly, D. (2014) *A Handbook for Translator Trainers: A Guide to Reflective Practice*. London: Routledge.
- Kiraly, D. (2000) *A Social-Constructivist Approach to Translator Education: Empowerment from Theory to Practice*. Manchester: St. Jerome.
- Lalli Pačelat, I. i Maras, P. (2018) 'Gli strumenti di traduzione e le risorse linguistiche nelle traduzioni dal croato all'italiano e dall'italiano al croato'. *Studia Polensia* 7 (1). str. 28–30.
- Massardo, I. et al. (2016) *MT Post-Editing Guidelines*. Amsterdam: TAUS Signature Editions. Dostupno na: <https://o.taus.net/insights/reports/taus-post-editing-guidelines> [Pristupljeno: 27. srpnja 2023.]
- Massardo, I. i van der Meer, J. (2017) *The Translation Industry in 2022. A report from the TAUS Industry Summit*. Amsterdam: TAUS BV.
- Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) (2017) *ISO 18587:2017 Translation services — Post-editing of machine translation output - Requirements*. Dostupno na: <https://www.iso.org/obp/ui/en/#iso:std:iso:18587:ed-1:v1:en> [Pristupljeno: 25. svibnja 2023.]
- Mossop, B. (2001/2007) *Revising and Editing for Translators*. Manchester: St. Jerome.

- Mossop, B. (2019) *Revising and Editing for Translators*. 4. izdanje. London: Routledge.
- Neubert, A. (1994) „Competence in Translation: A Complex Skill, How to Study It and How to Teach It“. U: Snell-Hornby, M., Pöchhacker, F. i Kaind, F. (ur.). *Translation Studies: An Interdiscipline Selected papers from the Translation Studies Congress, Vienna, 1992*. Amsterdam: John Benjamins. str. 411–420.
- Neubert, A. (2000) „Competence in Language, in Languages, and in Translation“. U: Schäffner, C. i Adab, B. (ur.). *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins. str. 3–18.
- Nitzke, J. i Hansen-Schirra, S. (2021) *A short guide to post-editing (Translation and Multilingual Natural Language Processing 16)*. Berlin: Language Science Press.
- Nord, C. (1991) *Text Analysis in Translation. Theory, Methodology and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis*. Amsterdam: Rodopi.
- Orozoco, M. i Hurtado Albir, A. (2002) 'Measuring Translation Competence Acquisition'. *Meta*. 47 (3). str. 375–402.
- PACTE (2003) „Building a Translation Competence Model“. U: Alves, F. (ur.). *Triangulating Translation: Perspectives in Process-Oriented Research*. Amsterdam: John Benjamins. str. 43–66.
- PACTE (2005) 'Investigating Translation Competence: Conceptual and Methodological Issues'. *Meta*. 50 (2). str. 609–619.
- PACTE (2011) „Results of the Validation of the PACTE Translation Competence Model: Translation Project and Dynamic Translation Indeks“. U: O'Brien, S. (ur.). *Cognitive Explorations of Translation*. London: Continuum. str. 30–56.
- Pavlović, N. (2015) *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international.
- Piecychna, B. (2020) 'Cosmetic Translation Competence – A Theoretical Model and Implications for Translator Training'. *Forum Filologiczne Ateneum* 1 (8). str. 101–126
- Pym, A. (1992) „Translation Error Analysis and the Interference with Language Teaching“. U: Dollerup, C. i Loddegaard, A. (ur.). *The Teaching of Translation*. Amsterdam: John Benjamins. str. 279–288.

- Pym, A. (2003) 'Redefining Translation Competence in an Electronic Age. In defence of a Minimalist Approach'. *Meta*. 48 (4). str. 481–497.
- Schäffner, C. i Adab, B. (ur.) (2000) *Developing Translation Competence*. Amsterdam: John Benjamins.
- Shreve, G. M. (1997) „Cognition and the Evaluation of Translation Competence“. U: Danks, J. H., Shreve, Gregory M., Fountain, S. B. i McBeath, M. K. (ur.). *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*. London: Sage. str. 120–136.

PRILOZI

Grafikoni

- Grafikon 1 Usluge koje nude analizirane tvrtke..... 20
- Grafikon 2 Analizirani kolegiji 24

Slike

- Slika 1 Grafički prikaz PACTE modela (preuzeto od PACTE 2003:60; Hurtado Albir 2017:41); vlastiti prijevod 4
- Slika 2 Grafički prikaz modela TransComp (preuzeto od Göpferich 2009:21); vlastiti prijevod 7
- Slika 3 Grafički prikaz EMT modela (preuzeti prikaz modela EMT, 2009); vlastiti prijevod 8
- Slika 4 Grafički prikaz EMT modela (preuzeti prikaz modela EMT, 2022); vlastiti prijevod 9

Tablice

- Tablica 1 Modeli prevoditeljskih (pod)kompetencija 16
- Tablica 2 Analizirane prevoditeljske tvrtke..... 18
- Tablica 3 Analizirani studijski programi..... 21

Popis analiziranih prevoditeljskih tvrtki

- *Acolad Group*. Dostupno na: <https://www.acolad.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Star Group*. Dostupno na: <https://www.star-group.net/en/company/about-us.html>[Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Translated*. Dostupno na: <https://translated.com/welcome> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Vistatec*. Dostupno na: <https://vistatec.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].

- *SeproTec Multilingual Solutions*. Dostupno na: <https://seprotec.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *LanguageWire*. Dostupno na: <https://www.languagewire.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Global Talk*. Dostupno na: <https://www.globaltalk.eu/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *KERN Global Language Services*. Dostupno na: <https://www.e-kern.com/us/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Språkservice Sverige*. Dostupno na: <https://www.sprakservice.org/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Jonckers*. Dostupno na: <https://www.jonckers.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Summa Linguae Technologies*. Dostupno na: <https://summalinguae.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Janus Worldwide*. Dostupno na: <https://janusww.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Skrivanek*. Dostupno na: <https://skrivanek.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Lingsoft Group*. Dostupno na: <https://www.lingsoft.fi/en> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Awatera*. Dostupno na: <https://awatera.com/en/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Diverbity*. Dostupno na: www.diverbity.at [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Ad Verbum*. Dostupno na: <https://www.adverbum.be/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *GTH Translation*. Dostupno na: <https://gthtranslation.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Alkemist – European translation company*. Dostupno na: <https://www.alkemist.cz/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *AP Translation*. Dostupno na: <http://www.ap-translation.dk/english.html> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Decorum Language Services Oy*. Dostupno na: <https://decorumls.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Avatex Traductions*. Dostupno na: <http://www.avatex.fr/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Panda Texte GMBH*. Dostupno na: <https://www.pandatexte.de/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Freisk Translation LTD*. Dostupno na: <https://www.freisk.com> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Kosmos SRL*. Dostupno na: <https://www.studiokosmos.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Founding Language*. Dostupno na: <https://founding-language.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Argos Multilingual*. Dostupno na: <https://www.argosmultilingual.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *CPSL Language Solutions*. Dostupno na: <https://www.cpsl.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].

- *Baltic Media*. Dostupno na: <https://www.balticmedia.com/sv/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].
- *Translax24*. Dostupno na: <https://schweizer-uebersetzungsbuero.com/> [Pristupljeno: 19. travnja 2023].

Popis analiziranih diplomskih studijskih programa

- *Prevođenje*. Sveučilište u Leidenu. Dostupno na: <https://www.universiteitleiden.nl/en/education/study-programmes/master/linguistics/translation/about-the-programme> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Pismo prevođenje*. Sveučilište Vilniaus. Dostupno na: <https://www.vu.lt/studijos/stojantiesiems/magistro-studiju-sarasas/vertimas-vertimas-rastu-vertimas-zodziu-anglu-vokieciu-prancuzu-k#studiju-programos-planas-vertimas-rastu> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Znanost o prevođenju*. Sveučilište Cork. Dostupno na: <https://www.ucc.ie/en/cke77/> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevoditeljske i jezične usluge*. Sveučilište u Portu. Dostupno na: https://sigarra.up.pt/flup/en/cur_geral.cur_view?pv_ano_lectivo=2021&pv_curs_o_id=437&pv_origem=CUR&pv_tipo_cur_sigla= [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevoditeljstvo i terminologija*. Sveučilište na Malti. Dostupno na: <https://www.um.edu.mt/courses/programme/PMTTFTT-2022-3-O> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevoditeljstvo*. Sveučilište u Leipzigu. Dostupno na: https://amb.uni-leipzig.de/?kat_id=651 [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevođenje, usmeno prevođenje, jezične industrije i specijalizirano prevođenje*. Sveučilište u Parizu. Dostupno na: <https://odf.u-paris.fr/fr/offre-de-formation/master-XB/arts-lettres-langues-ALL/traduction-interpretation-K6JMSAFS/master-traduction-interpretation-parcours-industrie-de-la-langue-et-traduction-specialisee-JRQNFV5Z.html> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Specijalizirano prevođenje*. Sveučilište u Bologni. Dostupno na: <https://corsi.unibo.it/2cycle/SpecializedTranslation> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Tehničko prevođenje*. Tehničko sveučilište u Rigi. Dostupno na: <https://www.rtu.lv/en/feth/studies-feth/master-professional-study-programme--technical-translation> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].

- *Pismeno prevođenje.* Jagelonsko sveučilište u Krakovu. Dostupno na: <https://przeklad.filg.uj.edu.pl/dydaktyka/studia-magisterskie2> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevođenje.* Sveučilište u Ljubljani. Dostupno na: <https://www.ff.uni-lj.si/studij/magistrski-studij-2-stopnja/predstavitev-programov-2-stopnja> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Pismeno i usmeno prevođenje.* Sveučilište Konstantina Filozofa u Nitri. Dostupno na: <http://www.ktr.ff.ukf.sk/index.php/sk/pre-uchadzacov/magisterske-studium> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Višejezična prevoditeljska komunikacija.* Sveučilište u Turkuu. Dostupno na: <https://www.utu.fi/fi/yliopisto/humanistinen-tiedekunta/monikielinen-kaannosviestinta> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Pismeno i usmeno prevođenje.* Sveučilište Ca' Foscari u Veneciji. Dostupno na: <https://unive.it/data/44265> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevođenje.* Sveučilište NOVA u Lisabonu. Dostupno na: <https://guia.unl.pt/en/2022/fcsh/program/6633> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Prevođenje.* Portugalsko katoličko sveučilište. Dostupno na: <https://fch.lisboa.ucp.pt/mestrados/programas/master-translation> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Tehničko prevođenje i tumačenje.* Sveučilište u Salentu. Dostupno na: <https://www.unisalento.it/en/web/international/studying/degree-programs/-/dettaglio/corso/LM33/technical-translation-and-interpreting> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].
- *Specijalizirano prevođenje.* Sveučilište Vic. Dostupno na: <https://www.uvic.cat/en/master-degree/specialised-translation> [Pristupljeno: 07. lipnja 2023].

SAŽETAK

Tema je ovoga rada prevoditeljska kompetencija, posebice njezini modeli i sastavnice te analiza stanja na aktualnom tržištu jezične industrije. Cilj je ovoga završnoga rada otkriti koje kompetencije prevoditelji i budući prevoditelji trebaju imati s obzirom na to koje se usluge nude na tržištu jezične industrije te razvijaju li tijekom studija studenti prevoditeljskih studija i budući prevoditelji kompetencije nužne za pružanje navedenih usluga. Najprije su analizirane usluge koje se najčešće nude u prevoditeljskim tvrtkama, zatim su analizirani kolegiji diplomskih studijskih programa koji odgovaraju analiziranim uslugama, naposljetku smo usporedili rezultate analiza. Rezultati provedene analize pokazuju da diplomski studijski programi prevoditeljstva slijede djelomično trendove jezične industrije, ali nedovoljno. Na temelju provedenih istraživanja može se predvidjeti da će se sve više tražiti usluge kreativnoga, strojnoga i audiovizualnoga prevođenja te je potrebno više takvih sadržaja uključiti u studijske programe kako bi studenti bili spremni za buduće tržište rada.

Ključne riječi: kompetencija, prevoditeljska kompetencija, trendovi prevoditeljske profesije, prevoditeljstvo

ABSTRACT

The topic of this paper is translation competence, especially its models and components, and the analysis of the current state of the language industry market. The goal of this final thesis is to find out what competencies translators and future translators should have, considering what services are offered on the market of the language industry, and whether during their studies students of translation studies and future translators develop the competencies necessary to provide the aforementioned services. Firstly, the services that are most often offered by translation companies were analysed, then the masters study program courses were analysed and finally, the results of the analyses were compared. The results suggest that master's study programs for students follow the trends of the language industry but not sufficiently. Based on the conducted research, it can be predicted that there will be an increasing demand for creative, machine and audiovisual translation services, and it is necessary to include more such content in study programs so that students are ready for the future market.

Keywords: competence, translation competence, trends in the translation profession, translation